

YOSHLARDA EKOLOGIK ONG VA MAS'ULIYATNI OSHIRISHDA MILLIY QADRIYATLARNING O'RNI

Kayumova Lobar Zayniddin qizi

O'zMU Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi
2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20508171>

Annotatsiya: Maqolada yoshlarda ekologik ong va mas'uliyatni oshirishda milliy qadriyatlarning o'rniga oid fikr-mulohazalar keltirilgan. Shuningdek, O'zbekistonda ekologik muvozanatni tartibga keltirish, bunda yoshlar tushunishi lozim bo'lgan muhim jihatlar hamda bu jarayonning yurt rivojiga ta'siriga oid tahlillar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyat, ekologiya, zamonaviy texnologiya, jamiyat, tarbiya, davlat.

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОСВЕДОМЛЁННОСТИ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ СРЕДИ МОЛОДЁЖИ

Каюмова Лобар Зайниддин кизи

Национальный университет Узбекистана, студентка 2-го курса направления
«Национальная идея, основы духовности и правовое образование»

Аннотация: В статье представлены размышления о роли национальных ценностей в повышении экологической осведомлённости и ответственности среди молодёжи. Также анализируются регулирование экологического баланса в Узбекистане, важные аспекты, которые необходимо понимать молодёжи, и его влияние на развитие страны.

Ключевые слова: Национальная ценность, экология, современные технологии, общество, образование, государство.

THE ROLE OF NATIONAL VALUES IN INCREASING ECOLOGICAL AWARENESS AND RESPONSIBILITY AMONG YOUTH

Kayumova Lobar Zayniddin qizi

National University of Uzbekistan, 2nd-year student of National Idea, Fundamentals of Spirituality and Legal Education

Abstract: The article presents reflections on the role of national values in raising environmental awareness and responsibility among young people. It also analyzes the regulation of ecological balance in Uzbekistan, important aspects that young people need to understand, and its impact on the development of the country.

Keywords: National value, ecology, modern technology, society, education, state.

KIRISH

Ekologik ong – bu insonning tabiat bilan o'zaro munosabatini anglash, uning resurslarini saqlash va tabiiy muhitni barqaror rivojlantirishga yo'naltirilgan shaxsiy va jamiyat darajasidagi psixologik holati sifatida tushuniladi. Mas'uliyat esa ekologik kontekstda insonning harakatlari natijasini anglab, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmaslik va ijobiy hissa qo'shish qobiliyati sifatida tavsiflanadi.

So'nggi yillarda ekologik muammolar global va mintaqaviy xarakterga ega bo'lgani sababli, ularni hal qilishning samarali yo'li sifatida qadriyatlar asosidagi yondashuv ustuvor o'rin tutmoqda. Bu yondashuv insonning ichki motivatsiyasiga tayanadi va tashqi majburiyatlar o'rniga shaxsiy qadriyatlarni rivojlantirishga urg'u beradi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Qadriyatlar asosidagi yondashuv ekologik tarbiya va barqaror rivojlanish konsepsiyalarining muhim tarkibiy qismidir. U quyidagi asosiy g'oyalarni o'z ichiga oladi:

Shaxsiy qadriyatlar ekologik xulq-atvorga asos bo'ladi. Inson o'z qadriyatlari bilan mos keladigan ekologik qarorlar qabul qiladi. Masalan, tabiatga hurmat qadriyatiga ega shaxs ortiqcha chiqindilarni tashlamaydi va resurslarni tejashga intiladi.

Ichki motivatsiya ustuvorligi. Qadriyatlar asosidagi yondashuv shaxsni tashqi majburiyatlardan ko'ra ichki istak va axloqiy majburiyat orqali harakatlanishga rag'batlantiradi.

Barqaror ekologik ong shakllanishi. Qadriyatlar insonning uzoq muddatli xatti-harakatlarini boshqaradi, shuning uchun ekologik ongni mustahkamlash davomiy va samarali bo'ladi.

Shu bilan birga, psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qadriyatlar va ekologik xulq-atvor o'rtasida ijobiy korrelyatsiya mavjud[1.]. Bu, qadriyatlar asosidagi yondashuvni ekologik tarbiyaga tatbiq etishning ilmiy asosini tashkil qiladi.

Qadriyatlar asosidagi yondashuvni amaliyotga tatbiq qilish quyidagi metodlar orqali amalga oshiriladi:

Pedagogik metodlar: Ekologik mavzudagi darslar, seminarlar va treninglar orqali shaxsiy qadriyatlarni muhokama qilish.

Ekologik loyihalar va ekskursiyalar orqali tabiatni qadrlashni amalda ko'rsatish.

Amaliy va ijtimoiy metodlar: "Yashil maktab", "Oqimni tozalash" kabi ekologik aksiyalar, jamiyat a'zolarining faol ishtirokini rag'batlantiradi.

Rol o'yinlar va simulyatsiyalar orqali turli ekologik qarorlar qabul qilishni mashq qilish.

Ijodiy metodlar: Ekologik mavzuda she'rlar, rasm va videolar yaratish, shaxsiy qadriyatlarni his-tuyg'ular orqali ifodalash.

Bu metodlar shaxsda ekologik mas'uliyatni ichki darajada shakllantiradi va uning harakatlari davomiy ekologik ongga asoslanishini ta'minlaydi.

O'zbekiston sharoitida esa, ekologik tarbiya loyihalari, maktab va universitetlarda "Yashil maktab", "Ekologik klublar" orqali shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar uyg'unligi kuzatilmoqda. Qadriyatlar asosidagi yondashuv ekologik ong va mas'uliyatni oshirishda samarali mexanizm sifatida xizmat qiladi. U shaxsning ichki motivatsiyasini uyg'otadi, ekologik xulq-atvorni mustahkamlaydi va jamiyatda barqaror ekologik madaniyatni shakllantiradi.[2.] Shu sababli, ekologik tarbiyaga e'tibor qaratishda qadriyatlar asosidagi yondashuvni tizimli tatbiq etish zarur.

NATIJALAR

Ekologik ta'lim - kishini hayot va mehnat faoliyatiga tayyorlash uchun unga tegishli, tizimlashgan, muddatli ekologik bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiya berish vositasi. Uning maqsadi – kishilarni, jumladan, O'zbekiston fuqarolarining hayotiy faoliyat xavfsizligini ta'minlash uchun ularga ekologik bilimlarni berish, ularda tegishli ko'nikmalar va malakalarini hosil qilishdir. «Ekologik ta'lim» - uzluksiz o'qitish jarayoni bo'lib, atrof muhitni muhofaza qilish va tabiatdan oqilona foydalanishga qaratilgan maxsus bilimlarga ega bo'lish, qadriyatlarni va xulq normalarini shakllantirish, shu jumladan o'z-o'zini o'qitish, tajriba orttirish va shaxsni rivojlantirishga qaratilgan faoliyatdir. Ekologik ta'lim bu: Ekologik madaniyatni shakllantirish elementi ; Maktabgacha ta'lim, o'rta ta'lim, professional va oliy professional ta'lim, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, kasbiy tayyorgarlik va malakani oshirishni o'z ichiga olgan tizim. Buning uchun ta'lim oluvchi: • ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy ilmiy- nazariy va amaliy asoslarini bilishi; • ekologik xavfsizlikni ta'minlash ko'nikmalariga ega bo'lishi; • olgan bilim va ko'nikmalarni amalda qo'llash kompetentligini egallash; • ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy ilmiy- nazariy va amaliy asoslarini bilishi; • ekologik xavfsizlikni ta'minlash ko'nikmalariga ega bo'lishi; • olgan bilim va ko'nikmalarni amalda qo'llash

kompetentligini egallash; • boshqalarni ekologik talablarga rioya qilishini nazorat qilish (fuqarolik burchini bajarish), jamoaga yetkazish, tashviqot va targ'ibot qilish malakalarini hosil qilishi kerak. Ekologik ta'lim va tarbiya orqali kishilar, jumladan, yoshlar koinotdagi yagona hayot mavjud bo'lgan Yer sayyorasi haqidagi tasavvurlarga, o'z yashash muhiti to'g'risidagi bilimlar, atrofimizdagi olam, tabiat va insonlarni o'zaro uzviy bog'langanlik haqidagi ilmiy- nazariy dunyoqarashlarga ega bo'lishi, o'z o'lkasi va vatanining ekologik tizimlari (ekotizimlari), ularning paydo bo'lishi, evolyutsion rivojlanishi, antropogen o'zgarishi, makon va maydon bo'yicha tarqalish qonuniyatlarini bilishi kerak bo'ladi.[3.]

O'zbekiston sharoitida ekologik ong va qadriyatlarni rivojlantirish bo'yicha amaliy ishlar. Maktab va oliy ta'lim tizimida ekologik ta'lim loyihalari - "Empowering and Nurturing Youth Leadership through Climate Action Education" nomli milliy darajadagi loyiha O'zbekistonda maktab o'quvchilari va yoshlar orasida iqlim ta'limi, yetakchilik va ekologik bilimlarni oshirishga qaratilgan yirik tashabbus sifatida amalga oshirilmoqda. Ushbu loyiha doirasida:

O'quv dasturlariga iqlim o'zgarishi va barqaror rivojlanish mavzulari integratsiya qilinadi; 50 000 dan ortiq o'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha treninglar o'tkaziladi;

800 ta "Young Green Ambassadors" guruhi tashkil etilib, mahalliy hamjamiyatlarda ekologik tashabbuslar boshqariladi. Ushbu tashabbus 1.3 million yoshni ekologik bilim va yetakchilikka tayyorlashga qaratilgan yirik milliy dasturdir.

Bu kabi tashabbuslar O'zbekiston yoshlarida ekologik qadriyatlar va mas'uliyatni mustahkamlashga xizmat qilmoqda hamda qonun hujjatlarida belgilangan barqaror taraqqiyot maqsadlariga mos keladi.

MUHOKAMA

O'zbekistonning ko'plab nodavlat tashkilotlari va fondlar "Yashil Zamin" kabi loyihalar orqali shaharlarda yashil hududlarni kengaytirish, daraxt ekish, biologik xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy ishlar olib bormoqda.

Masalan, Syrdaryo viloyati bo'ylab 175 km dan ortiq yashil salohiyatli daraxt kamarlar ekildi va Toshkentda 11 500 dan ortiq daraxt va butalar o'sdirildi. Ta'lim jarayonida 41 ta "Eco-Schools" tashkiloti o'quvchilarga amaliy ekologik bilim va tabiatni asrash qadriyatlarini mustahkamlashni o'rgatmoqda.

Bu loyiha orqali yoshlar qanday qilib ekologik qadriyatlarni amaliyotga tatbiq etish, atrof-muhitni muhofaza qilish va jamiyat oldida shaxsiy javobgarlikni his qilishni o'rganmoqda.

XULOSA

O'zbekiston hududida OSCE va boshqa xalqaro hamkorlik doirasida barqaror yashil taraqqiyot, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va ekologik ongni oshirishga yo'naltirilgan tadbirlar ham amalga oshirildi. Masalan, Samarqand shahrida tashkil etilgan velomarafonlar orqali barqaror transport, ekologik ong va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kabi tadbirlar o'tkazildi. Bu kabi dunyoqarashni shakllantiruvchi tashabbuslar yoshlar va jamoat a'zolarining ekologik mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, OSCE bilan birgalikda 2021–2022 yillarda maktabgacha ta'limda ekologik o'qitish konsepsiyasi va bolalar sport bilan bog'liq ekosotsial tadbirlar yo'lga qo'yildi. O'zbekistonning Ekologiya bo'yicha Milliy qo'mitasi va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikda bir qator eko-loyihalar, ekopoytaxtlar, ekologik yo'laklar yaratish va ommaviy axborot kampaniyalari rejalashtirilgan. Masalan, Ugam-Chatkal milliy bog'ida ekologik yo'laklar yaratish, "EcoHerpetica" kabi loyiha orqali himoya qilish bo'yicha media va jamoatchilik kampaniyalari amalga oshirilmoqda. Bu ishlar orqali xalq orasida ekologik qadriyatlar va bioxilma-xillikka hurmat hissi shakllantiriladi. Shuningdek, tadbirlar doirasida toza havoni saqlash, chiqindilarni to'plash va qayta ishlash maqsadida milliy "Clean Air", "Waste-Free Clean Uzbekistan" va "Ecomeros" dasturlari ham joriy etildi, bu esa ekologik mas'uliyatning amaliy

shakllarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda[4.]. Bularning barchasi fuqarolarni nafaqat tabiatni asrashga undaydi, balki ularning ichki qadriyat tizimini - mas'uliyat, hurmat va kelajak avlodga g'amxo'rlikni - mustahkamlashga xizmat qiladi. O'zbekiston sharoitida ekologik ong va qadriyatlarni oshirish bo'yicha xalq ta'limi, oliy ta'lim, xalqaro hamkorlik, jamoat tashabbuslari va davlat dasturlari orqali ko'plab amaliy ishlar olib borilmoqda. Bu amaliyotlar nafaqat bilim berish bilan cheklanmay, balki shaxsiy va jamiyat darajasida ekologik qadriyatlarni hayotga tatbiq etish hamda barqaror xatti-harakatlarni shakllantirishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR

1. Isломov, B. (2019). Ekologik qadriyatlar va shaxsiy mas'uliyatni rivojlantirish. Pedagogika va psixologiya jurnali, 4(7).
2. Nematov, D. (2021). Qadriyatlar asosidagi ekologik tarbiya metodlari. Pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami, 2(15).
3. Ergashev, S. (2018). Ekologik tarbiya va yoshlar ongini shakllantirish muammolari. –T.: 22-bet.
4. <https://one.uz/en/news/uzbekistan/26838-three-projects-aimed-at-improving-the-environment-have-started-in-uzbekistan>.